

3. Зязюн. І. А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії. *Світло*. 1996. № 1. С. 4–9.
4. Коменський Я.А. Вибрані педагогічні твори. Т. 2 - М., 1982. С. 470.
5. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2005. 328 с.
6. Старжець В. І., Левдер А. І. Сучасні підходи до формування громадянської компетентності учнів на уроках історії України в 10–11 класах. *Вісник науки та освіти (Серія «Педагогіка»)*. 2024. № 6(24). С. 944–956. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6\(24\)-944-956](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6(24)-944-956)
7. Сухомлинська О. В. Громадянське виховання і сучасна освіта: від здобутого до нових акцентів і наголосів. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 2. С. 5-14.
8. Ушинський К.Д. Зібрання творів. Т.6 - М.-Л.: АПН, 1950. С. 420.
9. Ушинський К.Д. Зібрання творів. Т.8 - М.-Л.: АПН, 1950. С. 450.
10. Ушинський К.Д. Зібрання творів. Т. 10 - М.-Л.: АПН, 1950. С. 390.

Макогончук Наталія Віталіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Волощук Таїсія Юріївна,

здобувачка 1-го курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

**ДИСКУРС ПРО ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ВИКЛИКИ
ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В XXI СТ.**

Громадянське суспільство – це суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів. Тобто, громадянське суспільство – це свідомі громадяни, які створюють об'єднання, спрямовані на покращення життя в країні [1]. Ці об'єднання можуть бути спрямовані на різні сфери життя. До прикладу: волонтери – люди, які займають дуже важливу роль у державі. Вони організують збори для допомоги дітям-сиротам, тваринам у притулках (до речі, є організації, які створюють ці притулки, щоб зменшити кількість безпритульних тварин на вулицях), і звісно військовим. З початком воєнних дій на сході почало з'являтися багато волонтерських організацій, які займалися зборами на українську армію. З початком повномасштабного вторгнення, цих організацій стало в рази більше. Сьогодні кожен день можна почути про благодійні концерти, ярмарки, збори, аукціони, групи по плетінню сіток і безліч інших видів допомоги армії. В перші дні вторгнення, саме волонтери змогли швидко зреагувати і за лічені години почали відкриватися центри для внутрішньо переміщених осіб, збори на потреби армії, перші години їхньої роботи не дали заповнити країну хаосом.

Але громадянське суспільство це не тільки групи людей – це можуть бути блогери і незалежні ЗМІ, які висвітлюють якісь певні події. Ті ситуації, які не покажуть у звичайних новинах. Вони також можуть публікувати якусь інформацію стосовно культури, вивчивши, якусь забуту традицію, історію чи літературу і поширювати це у суспільстві, тим самим не давати людям забути своє коріння.

Якщо вже йдеться про культуру, то у сьогоднішні почали набувати популярності читацькі клуби. Їхня суть у тому, що прочитавши якусь книгу, або серію книг, люди збираються для спільного обговорення. Читацькі вечори, коли молоді письменники і поети мають змогу проявити себе, мають змогу почати свій творчий шлях, мають змогу бути почутими і залишити слід у історії.

Враховуючи, що довгий час все це українцям забороняли робити. У часи Радянського союзу всі такі організації були заборонені, а якщо дізнавалися про такі збори, всіх учасників засуджували: позбавлення волі, заслання в Сибір, звільнення з роботи, відрахування з місця навчання, якщо брати часи сталінських зачисток, взагалі розстріли. Після проголошення незалежності в країні був хаос, ніхто не знав що буде далі, що далі робити. Процес формування самостійної держави є досить складним. В перші роки було багато розкрадання бюджету, бандитизму, люди боялися і це нормально, це страх перед невідомістю, що робити далі. І нарешті не так давно почали створюватися ці організації, які поширюють нашу культуру і не дають забути.

Також фонди і асоціації, які займаються конкретними сферами діяльності. Наприклад: допомога ветеранам, боротьба з корупцією, протидія домашньому насиллю. Профспілки, організації, які займаються захистом прав працівників, вчителів, лікарів, тощо.

І звісно релігійні організації, оскільки релігія формує світогляд суспільства. Вона також довгий час була заборонена радянською владою. Знищувалися церкви, вбивали священників, за віру в бога могли звільнити з роботи, або відрахувати з навчального закладу.

Витоки громадського суспільства йдуть ще з часів Київської Русі, а саме віче – народне зібрання вільних людей, де вирішувалися важливі питання держави і обговорювалися нагальні питання. Потім воно перейшло у козацьку добу, під час якої також залишалася традиція таких зібрань, щоб вони вирішували, щодо війн, угод з сусідніми державами і тому подібне. Але далі настають дуже важкі часи для українського народу, хоча легких часів у нас не було. Починається знищення української нації, все українське переробляють на російське (ту частину, яка була під владою російської імперії, Західну Україну також асимілювали, під свій лад), вся історія знищується, робиться все, задля того, щоб не лишилося згадки, що колись були українці. Але наші пращури змогли зберегти традиції, незважаючи на небезпеку, на яку вони наражалися, вони вчили дітей

українським традиціям, мові і культурі, саме тому ми зараз досі існуємо.

У часи Радянської влади, незважаючи на всі заборони, українська інтелігенція продовжувала свою роботу, вони поширювали все українське, хоча знали, які наслідки на них чекають. Розстріляне відродження – люди, які мали неймовірний талант, які хотіли просто жити і творити українське – їх вбивали. Вбивали за поширення антирадянських настроїв. Драматурги, поети, актори, які жили своєю творчістю, але їх творчість не підходила владі, цього було достатньо, щоб дати наказ про розстріл. І ці накази давали не суди, були уповноважені люди, які приймали ці рішення, без суду і слідства у люди забирали найцінніше – життя. Але їхні об'єднання є прикладом громадського суспільства, і такі організації були не поодинокі. Їх було багато, просто вони ті, про кого відомо.

Незалежність України – час, коли українці нарешті мають право мати свою культуру. Але, як було сказано раніше, у перші роки незалежності ніхто не розумів, що буде далі. Однак, Помаранчева революція, вона стала поштовхом для українців, почався перехід від пасивної позиції до активної. Люди почали об'єднуватися і висловлювати свою позицію. Суспільство сказало, що «влада – це народ». З цього часу почався активний процес формування нашого суспільства. Але знову ж таки, до українців прийшли тяжкі дні – Революція Гідності. На початку ніхто не знав у що вона переросте і наскільки відомою стане. Ця революція була наймасштабніша в Європі і тривала 92 дні. Починалася вона, як звичайний мітинг – звернення народу до влади: «Україна – це Європа», народ сказав напромак у якому вони хочуть рухатися. Влада не вважало за потрібне слухати народ і розігнали мітинг, що в свою чергу призвело до ще більшого обурення народу. Люди з різних міст почали з'їжджатися до Києва на акцію протесту. Почалися розстріли... У вільній країні, людей розстрілювали за їхні права. Ця революція набула розголосу навіть у країнах ЄС. Наслідком стала втеча влади, але тепер хто б не був при владі, вони знають на що готовий наш народ. Українці дуже

довго мовчали, їм довгий час закривали рот, але ці часи минули. Тепер суспільство не буде мовчати.

І громадянське суспільство у сьогоднішні – це розквіт нашої культури, безумовно. Часи досі важкі, але «Коли ми принижуємо наші вимоги до того, що ми можемо створити в наших обставинах, то це не дасть ніякого прогресу» (Лесь Курбас) [2], важкі часи повинні ще більше стимулювати до дій. Згадати ентузіазм людей на початку повномасштабного вторгнення і зараз – він згасає. Людям властиво втомлюватися, але ми не повинні цього дозволити. Ми повинні творити, як закликав нас Лесь Курбас, який творив усупереч усьому, створював те, чого немає в дійсності, але в цьому і суть мистецтва – творити щось неймовірне, з розряду фантастики, яка потім стане дійсністю.

Розглянемо ключові питання дискурсу у сьогоднішні. По-перше, постає питання того, що у сьогоднішні, волонтери майже повністю забезпечують нашу армію. Волонтерські організації працюють дуже ефективно, доказом того є те, наскільки швидко закриваються збори. Однак, вони закриваються вже не так швидко, як на початку вторгнення. Люди вже не так активно роблять донати, причина тому втома. Втомилися всі. Але забезпечення нашої армії – це функція держави. У цьому питанні роль волонтерів більша за роль держави, але так не має бути. Це питання зараз стоїть найгостріше.

По-друге, комунікація суспільствам з владою. Дуже ефективним механізмом є петиції, які можна підписати за декілька клацань у телефоні, але навіть якщо петиція набере необхідну кількість підписів, це ще не факт, що держава задовольнить прохання громадян. Також люди можуть виходити на акції протесту, на які держава все ж таки не може повністю закрити очі, однак все одно це також не є гарантією, що держава задовольнить вимоги громадян.

По-третє, те без чого не може існувати громадянське суспільство – це згуртованість. Зараз можуть часто траплятися конфлікти між ВПО та місцевими мешканцями, У кожному регіоні свої світогляди, традиції, культура, мова все це спільне, але в різних регіонах люди звикли жити по-різному. Також великою проблемою є ПІСО, яке ворог

поширює задля внутрішніх конфліктів у країні. Всі це безумовно впливає на роботу організацій.

Головним ризиком для громадського суспільства є війна. Через воєнний стан є обмеження щодо масових зборів громадян, оскільки це може бути небезпечно для них. Всі збори повинні відбуватися у місцях де є поблизу бомбосховище. Адже у будь-який момент може бути загроза застосування балістики. Також, зараз вся увага спрямована на війну. Немає змоги в достатній кількості фінансувати інші проекти, такі як культура, освіта, тощо. Ця ноша накладається на організації, щоб це організувати з мінімальним залуженням фінансування. Однак ці організації дають сили і бажання рухатися далі, вони мотивують суспільство до дій.

Перспективи громадського суспільства безумовно великі. Мільйони людей почали задіюватися у волонтерських рухах. Ті самі донати і плетіння сіток на фронт. З початком війни, ті хто ніколи не залучалися у громадські організації, тепер стали активними учасниками. Бо знають навіщо вони це роблять, у них є мета. У екстремальних умовах у людей почали проявлятися лідерські якості, які просто були у стадії сну, бо у них не було потреби.

Розвиток сучасних технологій став великим стрибком для організацій, навіть з проблематикою зборів наживо, з'являється альтернатива таких зборів дистанційно, що дає змогу задіювати людей не з одного регіону. А навіть залучати українців, які через війну виїхали закордон.

І звісно, коли війна закінчиться, громадські організації будуть активно залучені до післявоєнної відбудови, яка є дуже важким процесом, але як вже було сказано раніше, у нас не було легких часів. На нашу думку, цей процес залучить всіх громадян, навіть тих, які до цього часу ще не були задіяні у такі організації. Це дасть змогу створити таку країну в якій ми хочемо жити, але починати треба вже зараз.

Отже, розвиток громадського суспільства мав і має виклики, однак ці виклики можна подолати. Якщо залучати ще більше людей, пояснювати необхідність цих організацій – це приведе до успіху.

Громадянське суспільство є фундаментом демократії і національної стійкості, тож воно потребує максимального залучення всіх громадян. Перспективи беззаперечно є у громадського суспільства. Але треба працювати задля цього – створювати ще більше організацій і задіювати людей. Адже саме народ є рушійною силою держави. Народ – це громадянське суспільство.

Література

1. Енциклопедія сучасної України. Громадянське суспільство. URL: <https://esu.com.ua/article-31976> (дата звернення 12.05.2026 р.).
2. Цитати Леся Курбаса. URL: https://newsproteatr.blogspot.com/2019/02/blog-post_25.html?m=1 (дата звернення 12.05.2026 р.).

Михаць Роман Андрійович,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету інформатики та обчислювальної техніки спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

Тарасюк Марина Юріївна,

Докторка філософії з історії та археології, викладачка кафедри історії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний стан глобальної безпекової архітектури характеризується фундаментальною трансформацією природи воєнних конфліктів. Інформаційно-комунікаційні технології більше не є лише допоміжним інструментом забезпечення зв'язку та перетворились на